

II. SELİM'İN VENEDİK CUMHURİYETİ'NE VERDİĞİ 1567 VE 1573 TARİHLİ AHİDNÂMELER

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU*

Siyasî andlaşmaların Osmanlı Tarihinde özel bir yeri bulunmaktadır. Genellikle harpler sonunda imzalanan ve yürürlüğe giren ve sulh andlaşması olarak yorumlanan bu belgeler, iki taraf arasında herhangi bir savaş olmadığı dönemlerde de verilmiş ve her biri tarih içinde ad almıştır. Bunun yanında ülkelerin belirli politikalarını ve tutumlarını da yansıtmıştır. 1220 tarihinde başlayıp Pasarofça Andlaşmasına kadar geçen süre zarfında da Türk-Venedik ilişkilerinde, bu tarz andlaşma metinleri, ilişkiler açısından özel bir öneme sahiptir. Hazırlanışı, yazılışı, karşılıklı elçilerin gidiş ve gelişlerinin meraklı olaylarını açıklamak, tarihte iz bırakmış bu metinlerin toplu bir yayını gerektiği uzun zamandan beri hissedilmiş ise de gerçekleşmemiştir. Konunun zor tarafları birhayli fazladır. Ne zaman hazırlandığı ve verildiğini, belki, sonundaki tarih açıklar ise de, belgenin hangi olaylar zincirinin devamı olduğu, verilmesi için kimlerin etkili rol oynadığı hakkında koşulların incelenmesi ihmal edilmeyecek konulardır. Ayrıca metinlerin yayınlanmasında henüz bir yöntem arayışı içinde olmamız da önemli bir engeldir. Andlaşmaların listeleri için eskimiş olmakla beraber halâ Noradonghian ve Baron de Testa tarafından hazırlanmış büyük külliyatlar,¹ ilkelliğine karşın kullanmaktan vazgeçemediğimiz *Muâhedât Mecmuası*² ve ayrıca *Feridun Bey Münşeati* ilk yararlandığımız eserlerdir. Fakat esas belgeleri görünce, suretlere göre yapılan çalışmaların yetersizliğine tanık olduk. Ele alınan belgelerin özellikleri, yazılış karakterleri ve hattâ satır düzenlemelerinin bile ne kadar önemli olduğunu görüyoruz. Her bir belge

* Doç. Dr. Mahmut H. Şakiroğlu, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ G. Noradonghian, *Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman*, Paris 1897 - 1903. De Testa, *Recueil des traités de la Porte Ottoman avec la puissances étrangères depuis 1536*, Paris 1865 - 1896.

² *Mecmû'a-i Mu'âhedât*, İstanbul 1292 - 1298, 5 cilt, Halil İnalçık, "İmtiyâ-zât" *Encyclopaedia of Islam*, cilt 3 (ikinci baskı) s. 1189.

için devrin diplomasi kurallarının egemen olduğu bu andlaşmalar üzerinde sürdürdüğüm çalışmalarıma bir yenisini³ daha katmak istedim. Bu vesileyle yapılmış en son bir çalışmayı da zikretmeliyim. Aldo Gallotta tarafından yapılan 1482 tarihli Türk-Venedik andlaşması metni yayını⁴ bu alana yeni bir yöntem getirmiştir. Daha önce F. A. Belin,⁵ Luigi Bonelli⁶ tarafından yapılan çalışmaların bir uzantısıdır.

Bu makalemde II. Selim tarafından Venedik Cumhuriyeti'ne verilen iki ahidnâme metni üzerinde duracağım. Devrinin en güzel örneklerinden olan bu belgelerin yayınında, önceki yöntemimden değişik bir yol tutup, bölümlere ayırmayı uygun gördüm.⁷ İlk belge II. Selim tahta çıktığı zaman verilmişti. Osmanlı padişahlarının tahta çıktıktan sonra Venedik Cumhuriyeti'ne verilmesi mutad olan fermanlardan birisidir. Yeni tahta çıkan sultanı tebrik etmek ve ilgili kişilerle iki ülke arasındaki sorunları tartışmak için yollanan elçi ve heyeti, Venedik Senatosu ve diğer organları tarafından titizlikle seçilir ve konular tartışılarak kendisine iletilirdi. Açık talimat yanında gizli kararlar ve konular da görüşüldü.⁸ Bu görev için çok iyi yetişmiş diplomatlar görevlendirildi. İstanbul'daki süreli temsilci Balyos (Bailo, بايلوس) dan ayırmak için Ambasciatore denilen temsilciye Türk belgelerinde Elçi (الحي) denilirdi. Genellikle deniz yolunu

³ 1503 ve 1521 tarihli olanlar. "1521 tarihli Osmanlı Venedik Andlaşmasının aslı metni", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, cilt 12 (1981 - 1982), s. 387-403.

⁴ "1503 tarihli Türk - Venedik Andlaşması", *VIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1983, cilt 3, s. 1559-1569.

⁵ Aldo Gallotta, "II trattato turco-veneto del 12 gennaio 1482", *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata*, Napoli 1982, s. 219-235.

⁶ "Relations diplomatiques de la Republique de Venice avec la Turquie", *Journal Asiatique* VIII (1876).

⁷ "II trattato turco-veneto del 1540", *Centenario della nascita di Michele Amari*, Palermo 1910, cilt 2, s. 332-363.

⁸ Andlaşmaların maddelere ayrılması konusu batılı bilim çevrelerinde tartışılmaktadır. *Mecmû'a-i Muahedât* sayfalarında yayınlananlardan beri düz metin ülkemizde esas alınmıştır. Ayrıca ele almayı tasarlamaktayım. XVIII. yüzyıla ait bir metin yayını: Z. Umur, "XVIII. asırda Türk - İtalyan ilişkileri", *Atti del simposio di ricerche e di studi per uno-sviluppo scientifico dei rapporti italo-turchi*, Milano 1981, s. 135 - 148, s. 36-142, Pasarofça andlaşması metnidir.

⁹ Venedik yöneticileri önemli yerlere yollanacak temsilcilere verilecek emir ve direktifleri tartıştıktan sonra özel kararlara bağlarlardı. 1555 tarihinden sonra Türkiye ile ilgili olan kararlar 'Deliberazioni Costantinopoli' diye adlandırılan defterlere yazılırdı.

tercih eden heyetler, Çanakkale Boğazı açıklarında Türk görevliler ve denizciler tarafından karşılanır, ve kısa bir yolculuktan sonra Gelibolu'da karaya çıkarılır oradan da kara yolu ile İstanbul'a giderlerdi.⁹ Burada askerler tarafından karşılanan temsilci güvenlik altında Galata'ya getirilir ve Bailo tarafından tutulmuş evde¹⁰ kalır ve daha sonra hazırlanan bir protokol ile Padişahın huzuruna kabul edilirdi. Yıllardan beri Venedikli bir ressam tarafından bu törenlerin nasıl yansıtıldığını çok aradım, fakat bulamadım. Bir Türk halk ressamının Taeschner tarafından yayınlanan tablosu çok tanınmıştır. Elçi ve balyoslar bu görevleri sırasında çok ciddi ve tutarlı notlar tutarlar, faaliyetlerini yazılı olarak Senato'ya sunarlardı.

Konu ettiğim belgedeki özellikler daha ilk satırlarda kendini göstermektedir. Belgenin verilmiş nedeni üzerinde durulmadığı gibi elçinin bile adı yoktur. II. Selim kendisini uzun bir şekilde tanıtmaya tutumu yerine çok kısa yazmış, hemen konuya girilip aradaki sulhun, devam ettiği ve önceki sultan, babası Süleyman tarafından verilen ahidnâmenin aynen yürürlükte olduğu belirtilip tekrar edilmiştir. Böyle bir uygulama kanımca tek kalmıştır.¹¹ Bu durumda iki ülke arasında hiç mi olay çıkmadığı sorusu akla gelebilir. Devletlerin sorunları hiç bir zaman bitmeyeceği gibi, iki devlet arasında patlak veren harpler çeşitli araştırmalara konu olmakla beraber, sulh zamanlarında nelerin meydana geldiği, Venedikli temsilciler ile bizim görevlilerin bu gibi konulara nasıl eğildikleri çok az incelenmiş veya kısa satırlarla geçirilmiştir. Tarih okurlarının büyük bir

⁹ Bu geliş ve gidişlerin emniyetli bir şekilde olması ve temsilcilerin iyi korunmaları için 'yol emirleri' çıkarılmış ve yerel yöneticilerin dikkatleri çekilmişti. Temsilciler gidiş ve dönüşlerinde geçtikleri yerler hakkında notlar tutarlardı. Çoğu basılmamış olan bu notların tarihimiz bakımından büyük önemi bulunmaktadır. Venedik diplomasisinin etkisi uzun zamandan beri araştırılmaktadır. 1982 yılında Venedik Devlet Arşivi'nin düzenlediği yıllık sergilerden birisi, bu konuya ayrılmıştı: *Aspetti e momenti della diplomazia veneziana. Mostra documentaria 26 giugno - 26 settembre 1982*, Venezia 1982.

¹⁰ Venedik temsilcileri Bizans devrinde tarihi merkezde, Türk devrinde Galata tarafında ev tutarlardı. Daimi bir konağı XVIII. yüzyılda yaptırtdılar. Şimdi İtalya Başkonsolosluğu olan bu bina için: T. Bertelè, *Il palazzo degli ambasciatori di Venezia Costantinopoli e le sue antiche memorie*, Bologna 1932. G. Torcellan, *Una figura della Venezia settecentesca. Andrea Memmo*, Venezia-Roma 1962, s. 128-169.

¹¹ İki ülke arasındaki andlaşmalarda aynı konular tekrar edilmiş görünüyorsa da, bazı düzenlemeler yazın değişikliğine yol açmıştır. II. Selim babasının ahidnâmesini aynen benimsediğini belirtmişti.

kısmı iz bırakan önemli olaylara, harplere ve konulara dikkat ettikleri için araştırmacıları da bu yöne eğilmeğe zorlamışlardır. Venedik Cumhuriyeti ile olan ilişkilerimizde ise silahlı çatışma olmadığı zamanlarda bile sorunların eksik kalmadığı belgelerle sâbittir. Bunlar arasında en önde gelen konu, kanımca sınır boylarında patlak veren olaylar, diğeri de ticareti canlı tutmak için yapılan çabalardır. Adriyatik Denizi ile Akdeniz'deki korsanlık sorunları da iki taraf yöneticilerini bir hayli uğraştırmış, arada epey yazışma yapılmıştı. Önemli merkezler titizlikle koruma altına alındığı gibi, etkili ve verimli araziler de belirli bir düzen içinde ayakta tutuldu.¹² XVI. yüzyılın ikinci yarısındaki Uskoklar,¹³ kendilerine özgü gemiler yapan korsanlar¹⁴ iki devlet ilişkilerine zarar verdikleri gibi ticaret faaliyeti de büyük ölçüde İngiliz, Fransız, Hollandalı tüccarların eline geçerken, Akdeniz dünyası için belirli bir sarsıntı meydana gelmişti. Kıbrıs adasının fethinin çabuklaştırılmasına yol açan itihamlar arasında Venedik Cumhuriyeti'nin Türk gemileri ile hacırlarını korsanlardan koruyamaması da vardı.

1567 tarihli andlaşma üzerinde durulurken, 1540 tarihli ahid-nâme de göz önünde tutulmalıdır. Hakkında çok yayın yapılmış bu metin üzerinde bir kez eğilme fırsatı bulmuş oluyorum. Bu yüzyıl başında L. Bonelli tarafından inceleme konusu olan bu belge,¹⁵ daha sonra Lehmann tarafından bir surete göre yayınlandı.¹⁶ En sonunda Prof. Tayyib Gökbilgin tarafından metni arap harfleri ile yayınlandı.¹⁷ Böylece bulunması güç yayınlar yerine, daha geniş bir kitleye tanıtılmış oldu. Fakat sorun gene bitmiş sayılmaz. Arap harflerine âşına olmayanlar ile Ege Denizinde bulunan adaların coğrafi durumu hakkında bilgi sahibi olmayanlar için anlaşılması güç bir metin olarak

¹² Yayınlanan en eski belgeler sınır düzenlemelerine aittir, A. Bombaci, "Nuovi firmani greci di Maometto II", *Byzantinische Zeitschrift*, cilt 47, 1954, s. 298-319.

¹³ İki devleti XVI. yüzyıl sonu ile XVII. yüzyıl başlarında uğraştıran bu sorun için bkz., M. Şakiroğlu, "Uskok", *Türk Ansiklopedisi*, maddesi

¹⁴ A. Tenenti, *Venezia e i Corsari*, Bari 1961. Memleketimizde yapılan bir tanıtması, Şerafettin Turan, *Belleteri*, cilt 31, sayı 124 (1967), s. 663-670. Amerika'da İngilizce bir çevirisi çıkmıştır. *Piracy and the decline of Venice 1580 - 1615*, 1967, J. ve B. Pullan tarafından.

¹⁵ L. Bonelli, not 6'daki makale.

¹⁶ W. Lehman, *Der Friedensvertrag zwischen Venedig und der Türkei vom 2. Oktober 1540*, Stuttgart 1936.

¹⁷ *Belgeler*, cilt 2, ilk belge.

kalmıştır. Bu tarz belgelerin hazırlanışı sırasında belirli tarih evrelerini içeren tarihsel haritanın hattâ haritalar demetinin hazırlanması araştırmacılar için iyi bir kılavuz olur.

II. Selim tarafından Venedik Cumhuriyeti'ne verilen ahidnâme metinleri Venedik Devlet Arşivi'nin özel bir salonu olan "Sala Diplomatica Regina Margherita" da sürekli olarak sergilenmekteydi. 1967/68 öğretim yılında burada çalışırken, II. Selim dönemine ait bir miktar belgenin fotokopisini yaptırırken, bunları da ön plâna almıştım. Kısa bir süre sonra bu salon kapatıldı ve belgeler çeşitli yerlere kondu. Bunlar da önce "Rotoli" denen bir seriye, kısa bir süre sonra da "Firmani Vari" [Muhtelif Fermanlar] diye adlandırılan bir tasnif içine kondular. Onun için yeni numarasının ne olduğunu şimdilik bilmiyorum. 1980 yılında fotokopileri kontrol ve ayrıca filigran ile boyutlarını almak için yaptığım çabalar sonuçsuz kaldı. Bununla beraber, fotokopi üzerinde yaptığım çeviriyazıyı yayın için hazırladım.

II. Selim'in tahta çıkışını Venedik Cumhuriyeti'ne haber veren Türkçe belge T. Gökbilgin tarafından yayınlandı (*Belgeler*, cilt 9-12, s. 130). Venedik Senatosu da karşılık olarak Marino Cavalli ile beraber bir kutlama heyeti gönderdi.^{17a} Belge onun tarafından Venedik'e getirildi.

1567 TARİHLİ ANDLAŞMA METNİNİN ASLI

(1) Nişân-ı Şerîf-i âlişân-i sâmîmekân-ı sultânî ve tuğrâ-i garrâ-i cihânsitân-ı hâkânî-nüffize bi-'avni'r-rabbânî ve'l-menni'l-mennâ'nî-hükmî oldur ki. (2) Şimdiki halde ben ki Sultanü's selâtin burhânü'l havâkîn tâc-bahş-ı hüsrevân-ı rûy-ı zemân Sultan Selim Hân, bin Süleyman Hânın bundan evvel Venedik Doju olan Petro Lando sa'idü'l hayat şehâdü'l memât babam Hüdâvendigâr-tâbe serâhu-zamanında Alvize Badoero nâm âdemin (3) elçi ta'yîn idüb gönderüb arz-ı 'ubudiyet ve ihlâs eyleyüb cânibeynde dostluk ve muâ'hede olup şulh u şalâh olunmak bâbında istid'a-i 'inâyet eyleyüb kendülerin taht-i taşarruflarında olan kal'alardan Mora'da vâki olan Anaboli nâm kal'ayı külesiyle ve Menamvasiye nâm kal'ayı (4) bile tobların ve çanların ve sâ'ir yarak âlâtın aldıklarından sonra içinde olan begleri ve 'ulüfecileri kânde isterlerse esbâblarıyla gidüp ve re'ayadan dahî ihti-

^{17a} T. Bertelé, *Il Palazzo degli ambasciatori di Venezia*, Bologna 1932, s. 108.

yârlarıyla kalanlar anda kalub gitmek isteyenlerin esbâblarıyla gitmek üzere 'atabe-i 'alempenâhıma teslîm eyleyüb ve hazine-i 'âmire cânibine üçyüzbin sikke-i (5) efrencî altun vermek üzere ki yüzbin filorisin şimdi virüb ve yine bu yıl içinde ellibin filorisin dahi virüb ve bâki yüzelli bin filorisin bu yıldan sonra iki yıl içinde edâ etmek üzere ki her bir yılda yetmişbeşer bin filori olur kendülere 'ahd-ı hümâyûnum ihsân (6) olunmak tağarru' etdüğü ecilden mezîd-i merhamet-i hüsrevâne zuhûra gelüb tafşil olunacak şartlar üzere mu'ahede-i şerifim ihsân idüb bu nişân-ı hümâyûn-ı sa'adet-mağkrunu virüb ve 'ahd-i şerifim bunun üzerine cârîdir ve 'ahd-ı hümâyûnum muğarrer ve müekkid olmak için yemîn dahi eylerim ki (7) yeri ve göğü yaradan haqq sübhane ve te'âla hazretlerinin birliği hakkı için mâdâm ki anlar tarafından 'ahde muğâyır iş olmiya ben dahi mu'ahede-i şerifime muhâlif vağ' sâdır olmiya. Mezkûr Venedik Doju olan Petro Lando ve sâir begleri ve adamlarıyla ve anlara müt'eallık olan yerlerin ve vilâyetlerin (8) halkı ile bu 'ahd-i şerifim şâdır olmazdan evvel mâbeynde 'adâvet olduğu zamanda anlar tarafından şemşîr-i zafer-nâsîrim ile alınan Bosna sancağı ucunda kal'a-i Urana ve kal'a-i Nadin ve bu kal'alara tâbi olan köylerin cümle çayırıları ve sınırlarıyla ve feth olunduğu zamanda yerinde mevcûd bulunan re'ayası ile

Ege Adaları Konusu

(9) Akdeniz içinde vâkı' olan cezîrelerden Iskados kal'asıyla ve cezîre-i Eskiros kal'asıyla ve cezîre-i Andra iki pâre kal'asıyla ve cezîre-i Sifnoz ve cezîre-i Serfoz kal'alarıyla ve cezîre-i Kerpe iki pâre kal'asıyla ve Nakşaya tâbi olan cezîrelerden Sire ve Santorin ve cezîre-i Nakşa üç pâre kal'asıyla (10) ve cezîre-i Santorin ve cezîre-i Milo iki kal'asıyla ve cezîre-i Andobare kal'asıyla ve ma'mûr olmayub hâlî olan harâbeden cezîre-i EGINE ve cezîre-i Mürted ve cezîre-i Termina ve cezîre-i Baro ve cezîre-i Mikene ve cezîre-i Papasluk ve İstanboliye dahî Kerke cezîrelerin ve cezîre-i Koyunluca ve cezîre-i Mirgir ve cezîre-i Mallu Kilisa (11) bu zîkr olunan cümlesi hassa-i hümâyûnum taşarrufundadır. Bunlardan gayrı anlara tâbi' olub el-ân zabtlarında olan Tine nâm cezîre kal'asıyla ve sâir taşarruflarında olan kal'aları ve burgazlarıyla bi'l-cümle Aya Markonun sancağın götüren kimesnelere yaşdan ve kurudan el-ân taşarruflarında olan illeri ve köyleri ile şimdîye değin (12) ve şimden sonra

kendü dindaşlarından alacak yerleri ile ba'del-yevm aramızda dostluk ve barışıklık ola.

Rumeli Sınırı Meselesi

Ve, Yanya sancağı sınırunda vâki' olan Parga mevdi' kal'asıyla ve varoşuyla ve hadd-i sınıruyla ki emrimle sâbıkda yakılıb yıkılmış idi, hâliyen mezîd-i 'inâyetimden yine anlar cânibinden taşarruf olunmasın emr eylerim yine anların (13) ola. Ammâ mezbûr Parga ve ana tâbi' olan köylerde vâki' olan adamları denizden ve kurudan benim memâlik-i mahrûseme zarar ve ziyân ederler ise, Venedik begleri ol zarar ve ziyânı tazmîn etdireler ve edenlerin muhkem haklarından geleler.

Sınırdaki Sorumluların Davranışları

Ve, memâlik-i mahrûsemde olan Sancakbeglerinden ve Subaşılardan bi'l-cümle hüddâm-i encümühtişamımdan (14) hiç ahad anların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına (برغوز) ve adamlarına zarar ve ziyân yetiştirmiyeler. Ve eğer cenâb-ı celâlet meâ'bıma müteallik olan beglerimden ve asâkir-i zafer-meâsirimden bunların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına adamlarına zarar ve ziyân erişdirirlerse, vâki olan zarar ve ziyân fermân-ı şerifimle (15) yerine konulub dahl edenlerin haklarından geleler.

Ticaret Gemilerinin Durumu

Ve, mezbûr beglerin bâzırgânlarından ve adamlarından memâlik-i mahrûseme yaşdan ve kurudan kadırgaları ve kökeleri ve gayrı küçük gemileriyle mahrûse-i İstanbula ve Galataya ve diyâr-ı Arabistandan İskenderiyye-i Mısır'a ve Geliboludan aşağı olan Boğaza ve İnebahtı ve Preveze boğazlarına ve Moton (16) limanına ğaflet ile gelüp girmeyüb mukaddemâ dizdârlarına tenbîh eyleyüb, icâzetle gelüb girüb, meğer ki rüzgâr sert üzere furtuna olub ve yâhûd hârâmî ve levend kayıkları kovub ol iskeleden gayrı konacak bir yer olmayub zarûret ola, ol vaqt gelüb gire. Eğer mümkün ise tenbîh eyliyeler ve gitmelü olıcak icâzetsüz (17) gitmiyeler ve icâzetsüz gidüp muhâlefet edenlerin haklarından geline. Anun için Venedük beglerine töhmet olunmiya. Ammâ bu huşûş altı aydan sonra ve illâ ki Venedük gemileri mütenebbih olub bu sebeble 'ahd-i şerifime muhâlif iş olmalû olmiya.

Gemi ve Deniz Hukuku

Ve, memâlik-i mahrûsemden deryâ yüzüne giden gemiler ve kadirğalar ve donanmalar, deniz yüzünde Venedik gemilerine (18) buluşurlar ise, birbirlerine dostluk idüp zarar ve ziyân etmiyeler. Anlar dahî fermân-ı şerîfîmle deryâ yüzüne çıkmış donanmalarına ve kadirğalarına ve sâ'ir deryâ yüzünde yürüyen gemilerime buluşduklarında yelkenlerin indirüb dostlukların ve ita'at üzere olduklarını bildireler. Ve, eğer yelkenlerin indirüb dostlukların (19) bildürdükden sonra zarar ve ziyân edecek olurlar ise eğer adam ve esbâb ve davar ziyânıdır, yerine konula. Hemçünân onların gemileri ve kadirğaları ve donanmaları dahî deniz yüzünde benim gemilerime ve yâhûd rencber gemilerine buluşurlar ise dostluk üzere geçüp gidüb zarar ve ziyân etmiyeler ve eğer esbâb ve davar ziyânıdır her ne ise yerine koyalar.

Korsan Gemileri

Ve, eğer ittifağ (20) düşüb harâmî ve levend gemisine buluşub ol harâmî gemisi bunlara kaşd idüb cenk eyliye ve bi'-irâdeti'llâh-i te'âlâ ol harâmî gemisine bunlar gâlib olalar, hîn-i muhârebede helâk olandan gayrı ne kadar adam esîr olub diri dutarlar ise kendüler aşlâ katl etmeyüb bi'-kuşûr sağ ve sâlim südde-i sa'âdetime irsâl (21) ideler. Tâ ki muhkem haklarından gelinüb bir vechile siyâset etdirem ki gayrilerine mûcib-i 'ibret ola.

Donanma

Ve, memâlik-i mahrûsemden donanma gemilerim ki bir tarafa sefere gide Venedike müte'allik olmiya, Venedik donanması isem (اليسم) kendü halinde dostluk üzere durub hareket etmeyüb varub kimesneye muâvenet etmiye ve benim donanmalarına ziyân (22) ve zarar erişdirmesine sebep olmiya. Benim ile düşmanlık üzere olan kimesnelerin donanmaları aralarına getürmiyeler ve anlara yardım etmiyeler ve azık vermiyeler. Eğer donanmalarından her kim bu emrime muhâlefet eder ise eyledüğü yerde Venedik begleri muhkem haklarından geleler. Sâ'irlerine mûcib-i 'ibret ola.

Korsan Koruma Yasağı

(23) Ve, gayri vilâyetlerin harâmî barçalarına ve kadirğalarına ve gayrı gemilerine duş geldikleri vakit, Venedik kendü adalarına

ve limanlarına ve hisarlarına sığdırmıyalar ve durgurmiyalar. Dutmak mümkün olur ise dutub mecâl vermeyüb, haklarından geleler. Benim cânibimden dahî ol vechile ‘amel olunub ve gayrı vilâyet harâmî barçaların (24) ve kadırgaların limanlarıma ve hisarlarıma sığdırmıyub, dutmak mümkün olur ise, dutub mecâl vermeyüb, haklarından geleler.

Tüccarı Koruma

Ve, Venedikden bir kimesne gelüb, memâlik-i mahrûsemde kimesne ile satu ve bazar idüp ve akçesin tamâm vermedin hîle idüb, kaçub giderse, hükm-i şerîfimle varub taleb olundukça, ol kimesne (25) bulunursa rızkın şâhibine alıvereler. Ve, memâlik-i mahrûsemden bir kimesne varub, Venedikden bir kimesne ile satu bazar idüb ve akçasın tamâm edâ etmedin kaçub gelürise, şâbit olan hakkı alıverile.

Borçlu Konusu

Ve, memâlik mahrûsemsden bir kimesne borc edinse, ve yâhûd, bir vech ile müttehem olub gaybûbet eylese, anun için bir günâhsuz kimesne dutulmiya. Venedik (26) beglerine anun için töhmet olunmiya. Meğer ki onların memleketlerine varub dura. Bizim cânibimizden dahî ol vech ile etdirile.

Balyos (بايلوس)

Ve, bailos kimi diler ise göndereler. Dilerler ise, hurendesi ile gelüb mahrûse-i Kostantaniyyede üç yıla qarıb dura. Tamam olmadın gide. Diler ise hurendesiz gele. Maşlahatı ne ise göre. (27) Üç yıl tamâm olmadın ol gide, anun yerine ol vech ile bir dahî gele.

Esir

Ve, Venedikden bir esir kaçub, memâlik-i mahrûseme gelüb, müslimân olursa şâhibi gelürse, bin akça verile. Şâhibi gelmeyüb vekîli gelür ise, vekiline vireler. Eğer küfrü üzere ise, ol ‘aynı ile vereler. İmdi, memâlik-i mahrûsemden kaçub (28) anlara varır ise, eğer müslimân ise ve yâhûd mürted oldu ise, ta‘allul etmiyeler. ‘Aynı ile kendüye vereler. Eğer küfrü içinde ise, şâhibine ve yâhûd vekiline bin akçe vireler. Şöyle ki: Harâmî kayıkları denizden ve gayrı kimesneler kurudan varub, Venedike tâbi olan adaları urub

ve adamların esîr idüb (29) götürüp, Rûmîli ve Anadolu da satarlar, anun gibi esîrler bulundukda, gereği gibi dikkat ve ihtimâmla teftîş olunub her kimin elinde bulunur ise, kimden aldığın bulduralar. Şöyle ki: Alduğu kimesne levend müntehâ olur ise, ve ol levend dahî ele girüb vâkı'a esîr Venedikün itdüğü zâhîr olur ise, ol (30) levendin muhkem hakkından geline. Ol esîr müslimân olmuş ise âzâd ola saliverile. Ve, eğer, henüz küfrü üzere ise Venediklüye teslim oluna. Ve, eğer kimden alındığı ma'lûm olmaz ise, ol esîr kendü dergâh-ı mu'allâma getirilüb kaçdıyyesin südde-i sa'adetimde teftîş oluna. Ve, ol vakit dahî eğer Venediklünün olduğu şâbit olur ise (31) müslimân olmuş ise, azâd ola. Ve, eğer henüz küfrü üzere ise bailosa teslim oluna.

Gemi Korunması

Ve, Venedik gemileri memâlik-i mahrûseme gelürken, muhâlif yel çıkub ol gemi helâk olur ise, ne denlü adam kurtulursa, âzâd ola. Ve davarları halâs olursa, şâhibine verile. Kapudân cânibinden ve gayrıdan kat'â dahl olunmiya. Eğer memâlik-i (32) mahrûsemden ol tarafa bir gemi varırken, muhâlif yel çıka ol gemi helâk olur ise, Venediklûden adam kurtulursa anlara dahl olunmayub, davarları şâhibine verile. Kat'â nizâ' olunmiya. Ve, memâlik-i mahrûsemden şol yerlerden ki kadirğa ve kayıklar ve gayrı gemiler derya yüzüne çıkub gittükleri vakit ki (33) benim kapudânım anlarunla bile olmiya. Ol gemilerin reisleri muhkem kefiller vereler ki varub Venedik memleketine zarar ve ziyân irişdirmiyeler. Eğer kefil vermedin giderler ise mücrim ve günâhkâr olalar. Muhkem haklarından geline. Ve, eğer kefil verdikten sonra (34) zarar ve ziyân iderler ise, ne zarar ve ziyân olur ise, kefilleri vireler. Hemçünân Venedik tarafından dahî deryâ yüzüne gemileri çıka, Venedik kapudânı bile olmiya, reisleri muhkem kefiller verdükden sonra memâlik-i mahrûseme zarar ve ziyân yetişdirirler ise (35) ol zarar ve ziyânı kefilleri vireler. Eğer kefilsüz giderler ise, mücrim ve günâhkâr olalar. Muhkem haklarından geleler.

Suçlu İadesi

Ve, memâlik-i mahrûsemden bir harâç-güzâr ve yâhûd bir 'âmil kaçub, Venedike mütea'llik kal'alara ve adalara varüb (36) temekkün etse, kabûl olunmiya. Varan adamlara ta'allul etmeyüb, 'aynı ile

vereler. Şöyle ki: Adam öldürüb ve yâhûd uğrılık idüb rızq eyleseler, ‘aym ile vireler. Benim cânibimden dâhî ol vech ile etdirilib ol tarafından adam öldürüb (37) ve yâhûd uğrılık idüb rızq getürseler, ‘aym ile vireler.

Venediklilerin Hukukî Statüsü

Ve, Venediklünün birbiri arasında nizâ‘ları olsa balyosları (بايلوسلرى) ‘âdetlerince dinliye. Kimesne mâni‘ olmiya. Ve bir kimsenin bailosla nizâ‘ı olsa, şöyle ki (39) Südde-i sa‘âdetim mahrûse-i İstanbulda vâki‘ ola, kaçdıyyesi divân-ı ‘âlişânımda istimâ‘ oluna. Ve lâkin, ben sa‘âdetile sefer-i hümâyûnda bulunacak olur isem anun gibi bailosla vâki‘ olan münâza‘a mahrûse-i İstanbul (39) muhâfazası için konulan beg huzurunda kâdı ma‘rifetiyle istima‘ oluna. Ve, şöyle ki: Venedik bazirgânları ile bir kimesnenin nizâ‘ları vâki‘ olub kâdıya varalar, Venediklünün kendü tercümanları hâdır olmayınca, kâdı olan (40) dav‘âların istimâ‘ etmiye. Ammâ anlar dahî ta‘allul idüb, tercümân hâzır değıldür deyü ‘avk etmeyüb, tercümânların ihzâr idüb, eğer tercümânları mühim maşlahatda olur ise, gelince tevakkuf oluna. (ص’lar z sesi verdiğinde çeviriyazıda ž ile gösterilmiştir.)

Venediklilerin Borçları ve Borçluları

Ve, bailos olan âharın borcu için (41) kimesne bunda dutmayub ödetmiye. Ammâ bailos anı Venedik beglerine bildirecek, Venedik begleri dahî eglemeyüb bicid cevâbın göndereler.

Ve, Venedikden İnebahtıya ve Moraya ve sâ‘ir memâlik-i mahrûseme bir bazirgân ki gele, gayrı kimesne borcu için (42) anı dutub incitmiyeler.

Seyahat Kısıtlaması

Ve, Venediklü bazirgânı Bursaya (بورسهيه) veya gayrı yere gitmek istese, bailosdan icâzet-nâme almayınca gitmiyeler. Eğer temerrüd idüp icâzet-nâmesiz gitmek ister ise, Subaşı bailosa mu‘avenet eyleyüb, koyuvermiye.

(نفتيارك) Gemicilerin Durumu

Ve, Venedikden gelen gemilerin (43) neftileri memâlik-i mahrûsemde hizmete dutulmayub nice gelirse, gemileriyle eyle gideler.

Venediklilerin İkamet Süresi

Ve, Venedikden gelib temekkün iden kimesneler evli olsun, ergen olsun, mâdâm ki gelüb gidüb ve rencberlik idüb, memâlik-i mahrûsemde yerleşmiye, varub, girü gide. Anlardan harâc taleb olunmıya.

Venediklilerin Şahitliği

Ve, Venediklünün ba'dı hârâc-güzâr kâfirleriyle nizâ'ları olub da'vâ idicek (44), Venediklü şahidler ikâmet iderlermiş. Hışm olanlar bu yer kâfirlerden gerekdür deyü müdâyâka virüb Venediklü kâfirlerin şehâdetlerin kabûl etmezler imiş, imdi, cümle keferi millet-i vâhide olduğun ecilden, anların eğer keferi ile münazâ'ası olub, ikâmet-i şâhide ihtiyâc olursa, keferi tâ'ifesinden kangı şımfıdan şâhid ikâmet idüp şer'-i şerîf-i nebeviyye (45) mûcibince isbât ideler. Kabûl oluna.

Venedikli Tüccarın Garantisi

Ve, Venediklünden bir bazirgân memâlik-i mahrûsemde yolda ve izde ve köyde basılıb rızkı alınsa, ve yâhûd, basıldığda bazirgân depelenmiş olsa ve gâ'ib olsa, vârisi veyâ vekili gelürse, şer' ile görüb haq yerine vara.

Ve Venediklünden bir bazirgân memâlik-i mahrûsemde gelüb (46) ticâret üzere kendü hâlinde yürürken mürd olsa, metrûkâtına beytü'l-mâlcî karışmayub *bailos*larına teslim ideler.

Müslüman Tüccarlar

Ve Mağrib müslimânlarından ve bunlardan gayrı sa'ir yerlerin bazirgânları ki bey' ve şirâ itmek için yaşdan ve kurudan gelmeli olıcak ki Venedik hükm itdüğü yerlere uğraya, 'âdet (47) ve kânûn üzre meta'larının rüsûmun aldıktan sonra, mâni' olmiyalar. Zarar ve ziyân erişdirmiyeler. Memâlik-i mahrûsemde nice dilerlerse gelüb gideler.

Korfos Meselesi

Ve, Korfosdan yukaru boğazda yürüyen gemiler, Venedik olsun ve gayri olsun Venedike ticarete varalar, kimesne mâni' olmiya. Zarar ve ziyân erişdirmiyeler (48). Meğer ki yaramazlık etmiş olalar.

Venedik Gemilerinin Aranması

Ve, bir Venedik gemisi 'âdet ve kânûn üzre İstanbulda aranub gitdikten sonra ki kânûn-ı kadîm üzre bir dahî Boğaz Hisarları önüne vardukda, aranub andan sonra gitmeğe icâzet verile. Hâliyâ kânûn-ı kadîme muhâlif Geliboluda dahî aranur imiş. (49) Min ba'd Gelibolu'da aranmayub 'âdet-i kânûn-ı kadîm muktezâsınca, girü hemân Boğaz Hisarları önünde aranub gide.

Zenta (= Zakina — زانكا) Adası Haracı

Ve, Zakine adası dâhî her yıl için hazine-i 'âmirime beşyüz filori verilür idi yine ol beşyüz filori tamâmen her yıl virüb hazine-i 'âmirime teslim eyliyeler.

Kıbrıs Haracı

Ve, Kıbrıs haracı ki sâl be-sâl sekiz bin filoridir (50), her yıl şuhûr-ı rûmîyeden mahrûse-i İstanbula götürüb teslim eyliyeler.

Mısır ve Suriye Limanları

Ve memâlik-i mahrûsemden Arabistan memleketleri feth olunduğu zamândan berü oligelen üslûb-ı kadîm üzre iki pâre mavnaları Mısır İskenderiyyesine ve iki kıt'a mavnaları dahî mahrûse-i Şama tâbî' olan Trablus ve Beyrut iskelelerine olgeldüki üzre (51) esbâb ve metâ'larıyla muqarrer olan vakitlerinde ve mevsimlerinde gelüb gideler. Vaktinden ve mevsiminden te'hîr etmeyüb eğer, iki kıt'a mavnalardır ve eğer dahî ziyâdedir ve eğer büyük ve küçük gemilerdir, şimdiye değin ne vechile gelüb gidüb bey' ve şirâ idegelmişler ise girü idüp oligelene muhâlif nizâ' etmiyeler.

Fazla Vergilerin Kaldırılması

Ve, vilâyet-i Arabistanda (52) sâbıkan yahûdî olub sonra müs-lümân olan İbrâhîm Geştüri nâm kimesne, Beyrut ve Trablus iskelelerinde eğer akçeden ve eğer metâ'dan, evvelden oligelen 'âdet ve kânûn-ı kadîme muhâlif ihdâs itdüğü bid'atleri ref' olunub, kadîm-den nice oligeldi ise ana göre 'amel olunub kânûn-ı kadîme muhâlif kimesneye ta'addî etdirilmeye (53). Ol mavnalara ve sa'ir gemilere ve tâcirlerine Beğlerbeğilerimden ve Beğlerimden ve sa'ir kullarımdan bir ahad kânûna muhâlif zulm ve ta'addî etmiye. Emn üzre olalar. Kimesne anları incitmiyeler.

Sonuç

İşbu zikir olunan 'ahd üzere, dostluğu kabul idüp yemin iderim ki yeri ve göğü yaradan perverdigâr hakkı için (54) mâdâm ki 'ahdi ve dostluğu anlar rağbet idüp 'ahd-ı şerîfime muğâyır anlardan bir iş şâdir olmıya, ben dahî hilâf-ı 'ahd iş olmıya deyü 'ahid-nâme-i hümâyûnum yazıldıkda

II. SELİMİN ŞARTLARI

Bosna sancağı ucunda kal'a-i Bucacs ve Rastine ve Velin ve Sinya ve Değirmenler nâm harâb kal'alar için (55) Bosna Sancağı beği elân ol kal'alar alınub zabtımızdadır deyü 'arz itdüğü ecilden zikir olunmuş idi. Ammâ Venedik Doju tarafından dergâh-ı muallâma vârid olan mezbûr elçileri ol kal'alar alınmamışdır, girü bizim zabtımızdadır deyü tahrîr eyleyüb tekrar teftişe muhtac olub hususiyle zikir olunan (56) Değirmen kal'aları mabeynde niza'lu olmağın mezîd 'inâyet-i hüsrevânemden hudûdiyle yine anlara verilmesin emr eyledim anların ola. Amma, ol dört kal'alar ahvâlin 'ahd-i şerîfimden mevkûf kılındı. Teftiş olunub görüle. Vâkı'a, mezkûr elçinün tahrîr itdüğü gibiyse, anların tarafına (57) teslim oluna. Bosna sancağı beği 'arz itdüğü üzere ise, sonra ol bâbda emr-i şerîfim ne vechile şâdir olur ise mûcibi ile 'amel oluna deyü 'ahidnâme-i şerîfimden evvel mezbûr elçinin Venedik Doju ile müşâvere idecek ba'zı huşûşları olmağın, 'ahidnâme suretinde mufaşşal (58) hükm-i şerîfim yazılıub gönderilüb anda kalmış idi. Hâliyâ, ol ref' olunub aşıl muqarrer olan 'ahid-nâme-i şerîfim budur. Bunun mazmûn-ı hümâyûniyle 'amel oluna deyü sa'idü'l-cihân şehîdü'l-memât merhûm babam Hudâvendigâr—'aleyhi'r-rahmân ve'l-gufrân—şeriflerinde (59) nişân-ı hümâyûn verilmiş imiş.

Yeni Ahidnamenin Kabulü

Hâliyâ, Venedik Doju olan Gieronimo Priül—erşedallahü te'âlâ—, âsitâne-i sa'âdetime Marin Kavalli kavalier nâm elçisi ile mektûb gönderüb Yakomo Soranco kavalier nâm *bailosu* ile sâbıkâ verilen ahidnâme-i hümâyûn muqarrer ve tecdîd olunmak bâbında (60) istid'â-i 'inâyet ve ricây-ı re'fet ve merhamet eylediler. Öyle olsa, hıfz-ı 'ahd ü amân 'âdet-i hasene-i selâtin-i şâhib-kırân olmağın, ben dahî muqaddemâ verilen 'ahid-nâme-i hümâyûnu muqarrer dutub bu nişân-ı sa'âdet-'unvânı virdüm ve buyurdum ki:

Yemin

(61) İşbu zikr olunan ‘ahd üzere dostluğu kabûl idüb yemin iderim ki, yeri ve göğü halk eden perverdigâr hakkiçün mâdâm ki ‘ahdi ve dostluğu anlar riâyet idüb ‘ahd-i şerife muhâlif anlardan bir iş şâdır olmya, benim cenâb-ı celâlet meâbım tarafından dahî (62) hilâf-ı ‘ahd, iş olmya.

Korsanlık Meselesi

Ve, ‘ahid-nâme-i hümayûnda eğer ittifâk düşüb harâmî ve levend gemisine buluşub ol harâmî gemisi bunlara kaçd idüp cenk eyliye, harâmî gemisine bunlar gâlib olalar hîn-i muhârebede (63) helâk olanlardan gayrı ne kadar adam esir olub diri dutulursa, kendüler katl itmeyüb bî-kusur sağ ve sâlim südde-i sa‘âdete irsâl ideler ki haklarından geline deyû mestûr ve muqayyed iken (64) girû bu huşûşla ‘amel olunmayub şimdiye değin ‘ahde muğâyır levend gemisine rast gelinüb, cengde helâk olandan mâ‘ada esir olanlardan kimesne gönderilmemiş ise, ba‘del-yevm eğer harâmî (65) ve eğer levend huşûşunda ‘ahde muğâyır bir vaz‘ şâdır ola. İdenlerin gereği gibi haklarından gelinmek gerekdir. Ana göre ‘ahde riâyet olunub, levend ve harâmîden ele gelenleri kendüler helâk itmeyüb (66) zikr olunduğu üzre, şahîh ve sâlim gönderile ki onat vechile siyâset oluna.

Tarihleme

Ve, bu ‘ahid-nâme-i hümayûnum ulu Peygamberimiz Hazret-i Muhammed Muşafâ sallallâhu ‘aleyhi (67) ve sellemın hicreti tarihinden dokuzyüz yetmişdört Zilhiccesinin onyedinci gününde yazıldı ki hazret-i ‘Îsâ peygamber ‘aleyhis-selâm tarihinden Binbeşyüzaltmışyedi yılında Yulus ayının yirmidördüncü gününde (68) dârü’l-hilâfeti ‘aliyye Kostañaniyyede yazıldı.

Şöyle bileler ‘âlâmet-i şerif-i ‘âlem-ârâya i‘timâd ve i‘tikâd kılalar.

METNİN AÇIKLANMASI

Bu anlaşma metni hakkında dipnotları ile birlikte ayrı başlık altında bazı görüşlerimizi bildirmek istedik.

II. Selim babasının adından sonra herhangi bir secere uzatmaz. Birçok osmanlı fermanında bu satırlar epey uzun ve tumturaklı olurdu. Burada adı geçen Venedik Devlet Başkanı (Doge دوج) Pietro Lando,

bu makama seçilen 78. devlet başkanıdır (S. Romanin, *Storia Documentata di Venezia*, cilt 6, Venedik 1974, III. baskı s. 34 ve bundan naklen, A. Zorzi, *Una città, una repubblica un impero. Venezia 697-1797*, Milano 1980, s. 259 daki liste). Alvise (Aloisio veya Luigi Osmanlı metinlerinde الوزه) Badoero, muhtelif zamanlarda iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerde görevlendirilmişti. 1540 tarihli andlaşmanın hazırlanış ve bitirilişinde önemli görevler üstlenmişti (hakkında yapılan araştırma, *Dizionario Biografico degli Italiani* maddesi Badoero).

II. Selim'in döneminde Doge olan (satır 59) Gieronimo Priuli idi. (Romanin, op. cit., s. 173). 1537-1540 arası görüşmeleri ile ilgili türkçe belgeler de T. Gökbilgin tarafından yayınlandı (*Belgeler* c. II). 3. satırda konu edilen Anabolu ve Monemvasiye kalelerini elde edebilmek için Osmanlılar uzun zaman mücadele ettiler. 1503 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma sırasında "Anabolu ve Menavasiyenin sınırları bâbında anlardan bir yarar kimesne gelüb benim dergâh-ı âlem-penâhımdan bir emin adem varub nefsi-i Anabolunun ve Menavasiyenin sınırlarını girüb ta'yin oluna" denilmiştir (n. 3'deki makale, s. 1566). Ayrıca ülkeden kaçan bir harağgüzâr veya âmil'in Anabolu'ya kaçmasının engellenmesi de özellikle belirtilir (s. 1568). Bu maddelerden birincisi 1521 tarihli anlaşmada yoktur, ikincisi ise vardır. Venedik Cumhuriyeti'nin doğu ticaretinde önemli bir liman kenti durumunda bulunan Monemvasiye (tarihlerimizde Menekşe veya Benefşe tarzında geçen) için bk. W. Miller "Monemvasiye during the Frankish Period 1204-1450", *Essays on the Latin Orient*, Cambridge 1921, s. 231-245. Türk kaynaklarının tahlili için bk. P. Wittek, "The castle of violets: from Greek Monemvasia to Turkish Menekşe", *Bulletin of School of Asian Studies* (1957), s. 601-613. Deniz menzili bakımından Türk denizciliğinde önemli bir yeri bulunan Menekşe kalesinin devri teslimi hakkında yapılan yazışmalardan Türkçe olanlar yayınlanmıştır (Gökbilgin, *Belgeler*, cilt 2, *passim*. Daha başka Yunanca belgeler gene Venedik Devlet Arşivi'ndedir (*Documenti Turchi* serisi XVIIIbis kod numaralı kutu).

4. satırdaki بله طوپلرين diye yazılan satırı Gökbilgin ve ben böyle okuyup, *toplaryyla birlikte* diye yorumlamaktayız. L. Bonelli bunu بلد طوپلرين *beled topları* diye okuyup 'kale topları' diye yorumlamıştır.

4 ve 5. satırlarda konu edilen 300.000 altınlık harp tazminatı düzenli bir şekilde ödenmiştir. Gökbilgin tarafından yapılan yayından

başka daha bir çok belge bulunmaktadır. Hazırladığım zeyilde düzenli bir listesini bitirmek üzereyim.

9 ve 10. satırlarda adları geçen Ege denizindeki takım adaları için girişte de belirttiğim üzere bir harita çok yararlıdır. Şimdilik şu kitap yararlı bir klavuz olarak elimizdedir: Ermanno Armao, *In giro per il Mar Egeo con Vincenzo Coronelli*, Firenze (Floransa) 1951. İzmir doğumlu olduğunu belirten müellif, bu adalarda memleketini temsil ettiği için yakın ilgi duymuş bu arada kozmoğraf Vincenzo Coronelli hakkında epey eser toplamış ve değerlendirmiştir. Türkçe bilmediği için Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriye* adlı anıtsal eserinin basılı metnini değil (Türk Tarih Kurumu yay. 1935), P. Kahle tarafından yapılan yayını esas almıştır: (*Bahriye Das türkische Segelhandbuch für das mitteländische Meer vom Jahre 1521*, Berlin 1926-1927). Bu yayınlardan sonra Ali Macar Reis'in atlası ile Seyyid Nuh'un da atlası yayınlandı (sırasıyla İstanbul 1935 ve Münih 1966). Bu bu yayınlardan sonra Venedik'deki Şehir Kitaplığında (Museo Civico Correr) bulunan Mehmed Reis'in Ege Denizi atlası bilim dünyasına sunuldu: W. Brice-C. İmber-R. Lorch, *The Aegean sea-chart of Mehmed Reis ibn Menemenli A.D. 1590-1*, Manchester 1977. Bu yayınların yardımı ile bu adaların adlarının yazılış ve okunuşu hakkında şu önerileri ileri sürebilirim:¹⁸

Osmanlıcası	okunuşu	İtalyancası	E. Armao'nun kitabındaki sayfaları
اسکادوس	Iskados	Skhiatos	357-361
اسکروس	Skiros	Skiro	352-356
اندره	Andre	Andro	309-312
سفنوس	Sifnos	Siphnos Sikinos	263-266
سرفوز	Serfoz	Serifos	267-269
کرپه	Kerpe	Karpatos	218-219
نقشه	Nakşa	Nasso	277-286
سیره	Sire	Thesa	305-309
صانثورین	Santorin	Santorini	240-245

¹⁸ Hazırlayıp yayınlanmasını tasarladığım bu çalışmaya son şekli vermek üzere iken bu eserin yayınlandığını öğrendim ve bir takım tedarik ettim: B.J. Slot, *Arcipelagus turbatus. Les Cyclades entre colonisation latine et occupation Ottomane, c. 1500 - 1718*, 1982, 2 cilt. İstanbul'daki Hollanda Arkeoloji Enstitüsü yayını. Tarihimizi yakından ilgilendiren bir dönemi ana kaynaklarıyla işleyen bu eserden yararlanmam sınırlı kalmakla beraber, bir tanıtma çerçevesi içinde elden geçirdim; *Erdem* II/3, s. 843-5.

میلو	Milo	Melo	257-263
اند وبارہ	Andobare	Antiparos	290-291
اکنه	Egine	Agine, Aegina	329-331
مرتد	Mürted	Keos, Zea	271-174
ترمنه	Termina	Thermina	269-271.
بارو	Baro	Paros	286-289.
مکنه	Mikene	Mykonos	294-296
پاپاسلق	Papaslık	Tylos Gioura	
استانبولیه	Istanboliye	Stampaliya	211-215
کرکه	Kerke		
قیونلوجه	Koyunluca	Serifos, Sermina	
میرغر	Mırgır	Mırgır, Amorgo	
ماللو کلیسا	Mallu Kilisa	Patnos	
S. 11'de bulunan ada			
تینه	Tine	İstendil	298-304.

Kesif bir katolik topluluğunun bu adası 1718 yılına dek Venedik Cumhuriyeti'nin elinde kaldı. XVIII. yüzyıl sonunda buradan Anadolu taraflarına büyük bir göç hareketi oldu. (A.E. Vacalopoulos, *The Greek Nation 1453-1669*, New Jersey, 1976 s. 85).

Sınır çatışmaları her iki devletin en eski sorunlarından birisidir. Yayınlanan en eski belgeler¹⁹ bu konuyu detaylı bir tartışmaya yol açmaktadır (ilerdeki eke bkz.)

15. ile 17. satırlar arasında bulunan konu gemilerin limanlara giriş ve çıkışını düzenlemektedir. Daha sonra gelen satırlar gemilerin karşılaştıkları zaman takınacakları tavrı yönlendirmektedir. Akdenizdeki gemicilik geleneğinin bir uzantısı olduğu anlaşılan bu koşulların tarihsel evrimi üzerinde durmanın büyük bir yararı bulunmaktadır. Bir islâm hukuku evrimi mi yoksa Bizans İmparatorluğu dönemi uygulamasının bir uyarlaması mı olduğu üzerinde bir tartışma yapılabilir. Şimdiye dek konuyu ayrıntıları ile açıklayan bir araştırma göremedim. Herhalde "Rodos Nizâmnamesi" diye ortaçağ boyunca egemen olmuş bir kuralın kalıntılarıdır,²⁰

¹⁹ A. Bombaci'nin makalesi.

²⁰ Deniz tarihinde önemli yeri olan hukuk düzenlemesi için batı bilim çevrelerinde yapılan çalışmalar bir hayli ileridir. Bunun İslâm ve Türk dünyasındaki uzantısı bir süre önce geniş ölçüde tartışıldı: *La navigazione mediterranea nell'Alto Medioevo. 14-20 aprile 1977*, Spoleto, 2 cilt, 1978. Claude Cahen ve E. Ashtor'un da katkıları ile bazı önemli konular ortaya atılmış ise de Türk tarihine doğrudan atfı bulunmamaktadır.

Gemilerin iyi korunması ve iki tarafın da birbirlerine karşı denizde mümkün mertebe az çatışmaya girişmeleri ve sorunların kısa bir zamanda merkeze iletilmesi hususunda gösterilen titizlik, arada yapılan yazışmalarla daha da pekiştirilmiştir. Gemicilerin de davranışlarından kaptanlar büyük ölçüde sorumlu tutulmakta, Osmanlı yöneticilerinin kıyı kesiminde çok dikkatli olmaları da istenmekte. Bu arada Korfos diye adlandırılan Adriyatik Denizinde Türk gemilerinin girmesini engellemek için Venedik Cumhuriyeti bütün diplomatik incelikleri çok iyi yürütmektedir. Venedik şehri limanına Türk gemilerinin girmesini engellemek için her türlü önlem açıkca belli olmaktadır. Türk tüccarlarının mallarının buraya nasıl taşındığı hususunun iyi araştırılması gerekir. Şimdilik önereceğim ayrıntı, Raguza (Dubrovnik) limanının başta olmak üzere, bizim Isplit, Venedik Cumhuriyeti'nin Spalato diye adlandırdığı limanın sıkı bir kontrol ile Türk tüccarlarına açıldığı üzerinedir.²¹

Venedik gemilerinin gümrük muayeneleri de eski bir konudur. Bu hususda balyoslar sürekli olarak devlet kademelerinde girişimlerde bulunurlar ve bilhassa Gelibolu limanında başka bir arama yapılmaması üzerinde titizlikle dururlardı.²²

50. satırda, Kıbrıs adası için ödenen haracın ne zaman teslim edileceği belirtilmemiş. “Şuhûr-ı rûmiyyeden” sonraki boşluk dikkati çekiyor. Bunun yaz ayları olduğu, daha önceki andlaşmalarda belirtilmişti.

Sonraki maddeler üzerinde ayrıca durmayı bir kenara bırakıp, 52. satırda adı geçen kişi üzerinde durmak gerekir. Trablus ile Beyrut iskelelerinde fazladan vergi alan bu kişinin, kimliği ve tutumu üzerinde bir öneri getirilmedi. 1540 tarihli andlaşmada adı geçtiği gibi,

²¹ Adriyatik denizi kıyılarındaki limanlarda Türk tüccarlarının faaliyetleri geniş bir şekilde ele alınmalıdır. Şimdilik şu eser iyi bir klavuzdur, R. Paci, *La 'scala' di Spalato e il commercio veneziano nei Balcani fra cinque e seicento*, Venezia 1971. Bunun yanında Ancona arşivlerinin değerlendirilmesi açısından şu kitap da önemlidir: S. Anselmi, *Venezia, Ragusa, Ancona tra Cinque e Seicento*, Ancana 1971.

²² Gelibolu için bk. Halil İnalçık, “Gelibolu”, *Encyclopaedia of Islam*, cilt 2, s. 1983 - 7. Venedik Cumhuriyeti'nin burada İstanbul balyosluğuna bağlı bir konsolosu bulunurdu. *Tarih Enstitüsü Dergisi* XII (1981-1982)'deki makalemizde Venedik gemilerinin burada aranmamasına dair bir belgeyi yayınlamıştım. Sonradan verilenleri de yayına hazırlamaktayım. Fransız, İngiliz ve Hollanda ile yapılan anlaşmalarda da bu konu üzerinde ısrarla durulmuştu: S.A. Skillitter, *William Harborne*, Londra, s. 101 ve 171-172.

bu metinde de tekrar edilmesi, kanımca adı geçen iskelelerde fazla vergi istenmesine karşı çıkmak için idi. Bu zatın uzun yıllar doğuda önemli bazı mukataaları üstlendiği görülüyor (Attilio Milano, *Storia degli Ebrei Italiani nel Levante*, Firenze 1949, s. 121. Abraham di Castro diye geçen bu zatın Mısır darphanesinden Suriye taraflarına bir görev değişikliği ile geçtiği anlaşılmakta (M. Sanuto, *I Diarii*, cilt 57 ve 58. türlü yerler).

Bu andlaşmada II. Selim ısrarla sınırlı anlaşmazlıklarının çözümünü ister ve buna bir çare bulunması için ayrıntılı bilgi koyar. Ahidnâmenin kabul edilmesi için yollanan Marino Cavalli, Venedik Cumhuriyeti'nin seçkin ailelerindendi. Diploması faaliyetleri ile bir hayli canlı bir görev dönemi geçirmiştir.²³ O sıralarda İstanbul'da bulunan Giacomo Soranzo ile birlikte iki devlet arasındaki ilişkilerin belirli bir düzen içerisinde geçmesini sağladılar. Metinlerde adı geçen gemi tipleri de fazla detaylı değildir. En son araştırma için bk. S. Soucek, *Turcica VII* (1975), s. 233-249.

Yemin faslı ve korsanlık faaliyetlerinde tutsak edilenlere uygulanacak esaslar belirtilmesi en son konular arasındadır. Bu konu kısa bir yorum değil uzun bir araştırma gerektirir. Ancak detaylı bir tarzda bu belgeye girmesi rastlantı değildi. Devrin padişahı Adriyatik Denizi'nde bulunan korsanlar üzerinden devletlerin korunmasını çekmeği planlamaktaydı.

Tarihleme kısmında iki devlet arasındaki andlaşmalarda son kez hicri ve miladi tarihleri birarada görmekteyiz. *يولوس* diye yazılan bu ay Latince Iulius'dan gelmektedir. Temmuz ayı karşılığıdır. (T. Gökbilgin, *Osmanlı paleografyası ve diplomatik ilmi*, İstanbul 1979, s. 76'da Haziran ve Temmuz ayı karşılığını göstermez).

* * *

İkinci belge, Kıbrıs adasının Venedik Cumhuriyeti'nden talep edilmesi üzerine başlayıp, İnebahtı (= Lepanto) Deniz Savaşı sonuna dek uzanan bir dizi olay ve yazışmaya konu olan andlaşma metnidir. Kubad Çavuş tarafından Venedik Senato'su götürülen ferman yanında Sokollu Mehmed Paşa'nın itidal tavsiye eden mektubu da

²³ Bu zat için son yapılan araştırma, Achille Olivieri, *Dizionario Biografico degli Italiani*, cilt, 22, s. 751. Bu elçinin 1567 yılı anlaşmasının metnini alıp, dönüştürme kaleme aldığı rapor yayınlanmıştır: W. Andreas, *Eine unbekannte venezianische Relation über die Türkei (1567)*, Heidelberg 1914.

araştırmacı beklemektedir. Bu andlaşmanın İstanbul'da savaş sırasında uzun yıllar tutuklu bulunan Marc' Antonio Barbaro ve oğlu tarafından yürütülen görüşmeler sonrasında olgunlaştırdığı ve Senato tarafından İstanbul'a yollanan maharetli diplomatlar aracılığı ile bir son verildiği genel tarihlerde yazılı olmakla beraber kronolojik bir sıralamanın hazırlanması zamanı gelmiştir. Bu çok canlı ve Akdeniz dünyasını yakından ilgilendiren olay hakkında bir hayli yayım yapılmıştır.²⁴ Bununla beraber daha çalışılması gerekli kaynak ve belge sayısının bolluğu bizi şaşırtabilir. Bunu önlemek için tek tek ele aldığım belgeler arasında bu 1573 andlaşması metin için 'andlaşma çatışmalara son vermiştir' tarzında yorumlanmış ve Mühimme Defteri'nde bulunan suret ile çağdaş kaynak kayıtları yayınlanmıştır.²⁵ Halbuki yazılış biçimi, kullanılan yazı stili ve uslûbu, içinde geçen ibareler, yazılanların yanında ihsas edilen özellikleri de yansıtmaktadır. Bu olağanüstü değer ve güzellikteki belge, yıllarca "Sala Diplomatica Regina Margherita" salonunda hayranlıkla teşhir edildi. Bu salonun kapatılması üzerine, şimdi "Firmani Vari" diye adlandırılan bir diziyeye alındı. Bu metni ilk kez bütünü ile yayınlıyorum:

Da'vet [Invocatio]
Hüvâllâhü'l vâhidü'l ferdu'l melikü'l-muizzu'l-muîn
Allâhu Te'âlâ
Celle Celâluhu

Yemin :

Hakk u subhâne ve te'âlânun 'uluvv-i 'inâyeti ve sultân-ı enbiyâ Peygamberimiz Muhammed Mustafâ sall'allâhu 'aleyhi ve sellem'in mü'cizâtı kesîretü'l berekâtları mukareneti ile

Hazret-i hüdâ-i mü'teâlin ve hidâyeti ve azameti hakkı için ve habibi ekrem sa'âdetlu peygamberimiz Muhammed Mustafâ

²⁴ M. Lesure, *Lepante. La criese de l'Empire Ottoman*, Paris 1972, ve iki makalelik araştırması, : "Notes et documents sur les relations vénêto-ottomanes", *Turcica* VI ve VIII/1 de Ayrıca Venedik'te yapılan toplantının tutanakları: *II Mediterraneo nella seconda metà del '500 alla luce di Lepanto*, Firenze 1974. A.H. de Groot "Kubrus", *Encyclopaedia of Islam*, cilt V/83-84, 1980, s. 301-309.

²⁵ *Mühimme Defteri*'nde (n. XXI s. 165) bulunan suret "Venedik beglerine nâme-i hümâyûn sûreti" olarak geçer. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, cilt 3/1, s. 24-25. E. Aysan, *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Ankara 1971, s. 151 ve 172-173.

— ‘aleyhi efdalü’s-şalavât ve ekmelü’l tahiyâtın-hürmeti için ‘ahd ü yemin ederim ki

[Tuğra]

Sultan Selim Şah bin Sultan Süleyman Şâh el muzaffer dâimâ (1) Nişân-ı şerif-i ‘âlişân-ı sâmi-mekân-ı sultanî ve tuğrâ-ı garrây-ı gîti sitân-ı hâkânî nüffize bil‘avn-i rabbânî es-şavnü’s şamedânî hükmi oldur ki (2) Hazret-i²⁶ Ben ki sultanü’s-selâtin burhânü’l havâkin tac-bahş-i Hüsrevân-ı rûy-i zemîn Sultan Selim Hân bin sultan Süleyman Hân bin Sultan Selim Hânın şimdiki halde mefâhirü’l (3) ümerâi’l ‘izamü’l ‘iseviyye merâciü’l-küberâ-i fihâm fi’l müle’l mesîhiyye, muslih-i mesâlih-i cemâhir-it tâyifeti’n naşrâniye Venedik Doju ve begleri hutimet ‘avâkibihum bilhayrın dergâh-ı sa‘adet-destgâhımda bailosluk hiçmetinde olan (4) kıdvetü’l ümerâ-i el milleti’l mesîhiyye Markantonio Barbaro nâm mu‘teber âdemleri müşarünileyhim begleri cânibinden girü şulh ve şalah hususun i‘lâm ve iş‘âr idüp bu bâbda kendü hattı ve mühriyle mektubun âsitâne-i sa‘adet aşiyânıma (5) getirüp istidây-ı ‘inâyet eyledükte yüce dergâhımız eğer dostluk ve eğer düşmanlık diliyenlere ‘inâyet ile meftûh ve meksûf olduğu ecilden ‘âdet-i bâsa‘adet-i şâhânemiz üzere hayız-ı kabulde vâkı oldu (6) mezbûr bailosun mektubunda muşayyed olan cümle şartlardan biri Venedik Begleri merhum ve mağfurleh babam Sultan Süleyman-tâbe-serâhu zamanında verdikleri üçyüzbin filoriyi eski ‘ahidnâmelerde muşayyed olduğu (7) üslûb üzere vireler ve andan gayrı Sopot nâm hisarı dahî bile alınan toblarıyla vireler içinde olan reayadan isteyen kala ve istemeyen esbâb ve emvâli ve evlâd ensâli ile murâd etdikleri (8) yere gideler kimesne mâni olmiya ve Zaklisa cezîresinden ötürü mukaddemâ beşyüz filori virirler idi hâliyâ bin filori ziyâde idüb kadîmden virdikleri üslûb üzere binbeşyüz filoriyi südde-i sa‘adet me‘abımuza (9) irsâl ideler ve merhum babam-tâbe serâhu-zamanında verilen ‘ahid-nâme-i hümayûn ve ahkâm-ı şerife ki cülûs-ı hümayûnumda tecdid olunub makbûl-i şerifim olmuş idi. Eğer ol ‘ahidnâmelerde ve eğer virilen evâmir-i ‘aliyyede muşayyed olan (10) huşuşları kemâkân muşarrer tutdım ve Venedik begleri Kıbrıs cezîresinden ötürü sâl-be sâl südde-i sa‘adetime virdikleri sekizbin altunu min ba‘d virmiyeler ve Arnavutlukda ve Bosna vilâyetlerinde olan yerlerde (11) hâliyâ ba‘zısı

²⁶ İlk satırlara atıf yapmakta olan işaretler bulunuyor.

bu cânibim taşarrufuna girüb ve ba'zısı dahî Venedik beglerinin ellerindedir iki cânibin ellerinde olan hişarların kadîmî şınurları ve kariyeleri vire bulmazdan ne vechile zabt olunu gelmiş ise min ba'd (12) girü ol vechile zabt oluna ve bu bâbda tarafeynden mez-bûr vilâyetlerin hâkimlerine müceddeden emirler gönderilüb tenbih oluna ve vire bozulduğu zamanda iken cânibeynde bulunub mahbûs ve girift olunan (13) bâzîrgânlarla esbâb ve met'aları ve gemileri virilüb itlâk olunanlar eğer mezbur bazîrgânların met'aları satılub yahûd zâyi olmuş ise ki sâbit ve zâhir ola satılanların niceye bey' olunmuş ise (14) akçaları ve zâyi olanların kıymetleri ne ise bahaları virile deyu zikr eylemiş öyle olsa mezbûr bailosun Venedik Doju ve begleri cânibinden virdüğü mektubunda münderic olan (15) şurût üzere şulhu kabul idüb bu 'ahidnâme-i meserret-makrûnu virdüm ve buyurdum ki mâdâmki mumaileyhim begler tarafından şerâit-i 'ahd ü riâyet ve himâyet olunub (16) hilâf-ı 'ahd vaz' zuhûr itmiye ben dahî mâbeynde olan dostlukdan şurût ve 'uhûddan 'adul ve inhirâf göstermiyem ve südde-i sa'adet destgâhımıza kurudan ve yaşdan düşmanlık üzere (17) olanlara mâdâm ki Venedik Doju ve begleri kavlen ve fiilen mu'in ve zâhir olmiyalar vâkı olan şulh u şalâhdan tecavüz etdirmiyem. Nitekim eski 'ahid-nâme-i hümayûnumda mestûrdur. Şöyle bileler, 'alâmet-i şerîfime i'timad kılalar (18) tahrîren fi'l yevm'üs şânî şehri-i Zilkade-i şerîfe min şuhûr sene semân ve tis'a mie.

Bi maķâm-ı dârülhilâfeti'l-Koştantaniyye el maķmiyye

* * *

Bu belgeyi herhangi bir tarzda maddelere ayırmaya gerek görmedim. Ancak tuğra'nın başlangıç gibi göz alıcı bir tarzda hazırlanmaması yanında yazının sonlarına doğru bir bozukluk olması da dikkat çekicidir. 1540 yılında verilen ve ilk belge olarak yayınladığımız 1567 yılında yenileştirilen anlaşmaların izlenimleri her an için hissedilmektedir. Sınır düzenlemesine gösterilen titizlik bu belgede de kendisini duyurmaktadır. Ayrıca harp sırasında yitirilen tüccar malları geri alma çabaları göze çarpan bireyler arasında. Bu konuda akla gelecek taraf, her iki taraf aynı duyarlılığı gösterip tüccar mallarını geri verdi mi? Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda bu detay üzerinde bir not bulamadım. Kaldı ki Türklerin ticaret faaliyetlerine yabancı kalıp her işi yabancılara bıraktığı önyargısı halâ

devam etmektedir. Bunun yanlışlığı dar bir çevrede kabul edilmekle beraber, geniş bir taraftar bulduğu da söylenemez. Fakat Türk tüccarların canlı bir şekilde Venedik şehri içinde faaliyet gösterdiğini şimdilik fazla bir belge göstermeden tekrar edebilirim.

EKLER

Bu çalışmamı daha geniş tutup, II. Selim döneminde ait Venedik Devlet Arşivi'ndeki belgeler adı altında toplamayı düşünmüştüm. Fakat karşılaştığım filolojik, diplomatik, editöriyal sorunları çözüp daha iyi olgunlaştırarak geliştirmeyi uygun gördüğüm için makale haline dönüştürdüm. İki belge ile yetinilmiş hükmü ile geliştirilmesini istemediğim için daha başkaları üzerinde de durmak gerekliydi. Dergilerin yayın hacmini de göz önünde tutmayı hep benimsedim. Dergiler ve kongre ciltleri içinde 10 ile 15 sayfalık kısıtlamalara redaktörlerin her zaman uymadıkları da göze çarpıyordu. Şimdilik bu yayınlanan belgedeki bazı detayları açıklayacak belgeler üzerinde durmayı yararlı buldum,

Tazminatların Ödenmesi: 1540 ve 1573 tarihli andlaşmalardan sonra devrin Osmanlı padişahları Venedik Cumhuriyeti'nden 300.000 altın tutarında bir tazminat isteğinde bulundular. 1540 tarihli anlaşmada istenen meblağ düzenli bir şekilde, bazan da ihtar dolu fermanlar gönderilerek ödendi. Bunun belgeleri T. Gökbilgin tarafından *Belgeler* dergisinde yayınlandı. 1573 tarihli anlaşma üzerinde çalışanlar bu tazminat konusunun nasıl yürüdüğü üzerinde durmamışlardı. 1967-1968 akademik yılında Venedik Devlet Arşivi'nde yaptığım araştırmalar sırasında bu konunun esas Türkçe belgelerini ısrarla aradım. Elime geçenleri fotokopi yaptırttıktan sonra, 1980 yılındaki çalışmalarım sırasında da kontrol etme fırsatını bulabildim. Hepsini de "Documenti Turchi" diye adlandırılan serinin içinde bulunmaktadır. Hesabın ödendiği sonraki andlaşmalarda tekrar edilmişti. Tanzimatın ödenme belgeleri de şunlardır :

A] Busta VI fascicolo 29 pezzi 2

29 × 56 cm. boyutlarında belgedir. Dua yoktur.

(1) Sebeb-i tahrîr-i tevki'-i refi'-i hümâyûn oldur ki: (2) Hâliyâ kıdvet'ül ümerâ'îl milleti'l mesihîyye Venedik begleri ile âsitâne-i sa'âdetimde sene ihda (3) ve semânine ve tis'amiyede şulh eyledikleri üçyüzbin sikke filori için hızâne-i 'âmireme işbu sene ihda (4) ve

semânine ve tis'amiye Şevvalinin yirmibirinci gününde^a mezbûr ümeranın Andriya Badoer kavalier nam elçileri elinden (5) yüzbin sikke-i efrenkiye teslim eyledikleri ecilden yüzbin sikke filoriye temessük için (6) işbu hükm-i şerifim verildi. Şöyle bileler 'alâmet-i şerife itimat kılalar. Tahriren fi'l yevm'ül sâdis ve'l öşrin min şehr-i Şevval min şuhûr sene ihda ve semânine ve tis'amiye^b.

Be makam-ı Kostantaniyye

^{a)} 14.2.1574

^{b)} Şubat 1574 sonları

Belgenin arkasında üç tane imza bulunmaktadır:

El-fakîr Ahmed, El-fakîr Mehmed, El-fakîr Mehmed

İtalyanca bir kayıt ekli olarak bulunmaktadır ve belgenin özettir: Ricever in idioma turco del Sultano ad Andrea Badoer bailo per la somma di 100 m. cechini stata all 'accordato data l 1981 cioè Nostro Signore 1570 (böyle ise de 1574 olmalıdır).

B] Sulhun hemen yapılması için Andrea Badoer eliyle İstanbul'a yollanan paranın hazineye teslimini saptayan bu temessükten başka, 75.000 altınlık ödemenin doğrudan İstanbul'da değilde, sınır boyunca bir kalede ödendiğine dair bir belge daha vardır:

Busta 2 n. 79.

Boyutları 20,3 × 30,3 cm. Yazılı kısım 13,5 × 11 cm.dir.

Dua vardır. Arkadaki italyanca özetten Kotor (Cattaro) dan Benedetto Erizzo tarafından yollandığı anlaşılıyor. Ekli bir belgede de temessükün Filippo Emanuel tarafından kendi dillerine çevrildiği anlaşılıyor. Belge öneminden dolayı *Commemoriali* serisine de kaydedilmiştir (cilt 24, s. 38 r).

Hüve

(1) Vech-i tahtir-i hurûf budur ki muqaddemâ Venedik ile müşâlaha olundukta mâl-i padişâhiden bâki kalub halâ kal'ay-i Kotor (2) vâsıl olan filoriyi kabz idüp dergâh-ı sa'âdete gönderesiz deyü bu hakire emr-i celil'ül 'ünvân vârid olmağın (3) kal'ay-ı Kotor provedidoru olan mefâhirü'l millet'il mesihiyye işbu hâmil'ül hurûf Benito Erico nâm provedidor yedinden yetmiş (4) beşbin filoriyi hıznâne-i âmireye isâl için emr-i celil'ül kadr mucebince liva-i Hersekde kal'ay-ı Novada bu fakire teslim olunub vezn (5) ve 'aded olunduktan sonra merkûm provedidor talebiyle işbu hurûf lâcel temessük ketb olunub yedine vaz' olundu (6) Tahriren fi evâhir-i Şevval'ül mükerrem sene 984^a

el-fakir Sinan.

a) Ocak 1577 başları rakam olarak yazılmıştır

C] Gene aynı demet içersinde Nova kadısı tarafından hazırlanmış bir sicil örneği bulunmaktadır. Buradan anlaşıldığına göre Hersek Sancakbeyi Sinan ile Kotor (Cattaro) provveditore'si Nicolo Erizzo arasında karşılıklı bir görüşme yapılmış ve 75.000 sikke-i efrenkiye (Venedik duca altını) yi devir teslim yapmışlardır. On tane tanığın hazır bulunduğu bu toplantı sicili de *Commemoriali* adlı deftere işlenmiş.

Tanzimatın 125.000 altınlık kısmının ödenmesine dair Türkçe belgelerden sonra diğerlerini de çok aramakla beraber bulamadım. Venedik Devlet Arşivi'nde önemli serilerden sayılan *Commemoriali* dizisinin basılı metni çözüm için en büyük yardımcımızdır.²⁷

I Libri Commemoriali della Repubblica di Venezia. Regesti. Tomo VII. Monumenti Storici Pubblicati dalla R. Deputazione Veneta di Storia Patria. v. XVII. Serie prime. Documenti v. 13. Venezia 1907.

S. 6-7 n. 10, 100.000 altının ödendiği kaydı.

S. 15 n. 46 ve 47,75.000 altının ödendiği kayıtları
kalan 125.000 altının ödenme kayıtları:

S. 9 n. 18, 50.000 altının 16.7.1575 günü ödendiği

S. 18 n. 60, 75.000 altının 4.12.1577 de ödenmiş olduğuna dairdir.

Bu suretle tazminatın tam ve herhangi bir kesintiye uğramadan dört yıl içinde ödendiği anlaşılıyor. 1479 yılında Fatih'e 100.000 altın ödeme taahhüdünde bulunan Venedik Cumhuriyeti 1482 yılındaki anlaşma ile 50.000 altınlık bir ödemeden kurtulmayı başarmıştı. Keza 1638 yılındaki Avlonya limanında demirli bulunan Türk gemilerine karşı Venedik donanmasının yaptığı ani baskın üzerine IV. Murad'dan çekinen Venedik Cumhuriyeti, ödemeyi taahhüt ettiği 500.000 altınlık tazminatın yarısını ödedikten sonra, diplomatik girişimler sonunda başka bir ödeme yapmadı (R. Mantran, *İstanbul dans la seconde moitié du XVIIe siècle*, Paris 1962, s. 523. Venedik kaynaklarından naklen). İlki Cem Sultan sorunundan, ikincisi sultanın ölümünden dolaydır.

²⁷ Pek çok Türkçe belgenin çevirisinin bulunduğu bu ciltleri daha önce de yazdığım üzere (*Belleten*, cilt 38, sayı 150 [1974] s. 325) M. Cevdet İnançalp bir türlü getirmediği gibi, benim de Türkiye kitaplıkları için yaptığım bütün girişimlerim sonuçsuz kaldı.

۶
عاشقانه کلامی که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا

۶
حضرت بنیاد طایفه لطیف بر پایه خلاقیت
تألیف کرده اند و این کتاب
که در آنجا نوشته شده است
که در آنجا نوشته شده است
که در آنجا نوشته شده است

۶
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا

۶
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا
نویسه شده است که در آنجا

SELIM II

1573

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الله تعالی
جل جلاله

جو سبحانه و تعالی نداء علی غایتی
وسلطان انبیا پیغامبر فرستاد
صلی الله تعالی علیه و سلم و خراجت
کثیر البکاتاری مقارنتی ایله

حضرت خدیو نبیائیک و خدیو نبی غایتی
وحسب الامر عیان ان یجانبره من مطلق علیه
الصلوات و اکمل التحیات ان حرمتیون علی خدیو
ایدجریه

۶۶
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
صلى الله عليه وسلم
السلامة

الحمد لله الذي جعل في خلقه
العلم والفضل والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان

الحمد لله الذي جعل في خلقه
العلم والفضل والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان

الحمد لله الذي جعل في خلقه
العلم والفضل والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان

الحمد لله الذي جعل في خلقه
العلم والفضل والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان

الحمد لله الذي جعل في خلقه
العلم والفضل والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان

الحمد لله الذي جعل في خلقه
العلم والفضل والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان
والهدى والرحمة والبرهان

در بیان و توضیح کلمات و عبارات کتب معتبره در فقه و اصول و کلام و تفسیر و تاریخ و جغرافیه و طب و صنایع و معادن و کسب و تجارت و ادب و فنون و غیره

در بیان و توضیح کلمات و عبارات کتب معتبره در فقه و اصول و کلام و تفسیر و تاریخ و جغرافیه و طب و صنایع و معادن و کسب و تجارت و ادب و فنون و غیره

در بیان و توضیح کلمات و عبارات کتب معتبره در فقه و اصول و کلام و تفسیر و تاریخ و جغرافیه و طب و صنایع و معادن و کسب و تجارت و ادب و فنون و غیره

در بیان و توضیح کلمات و عبارات کتب معتبره در فقه و اصول و کلام و تفسیر و تاریخ و جغرافیه و طب و صنایع و معادن و کسب و تجارت و ادب و فنون و غیره

در بیان و توضیح کلمات و عبارات کتب معتبره در فقه و اصول و کلام و تفسیر و تاریخ و جغرافیه و طب و صنایع و معادن و کسب و تجارت و ادب و فنون و غیره

در بیان و توضیح کلمات و عبارات کتب معتبره در فقه و اصول و کلام و تفسیر و تاریخ و جغرافیه و طب و صنایع و معادن و کسب و تجارت و ادب و فنون و غیره

در بیان و توضیح کلمات و عبارات کتب معتبره در فقه و اصول و کلام و تفسیر و تاریخ و جغرافیه و طب و صنایع و معادن و کسب و تجارت و ادب و فنون و غیره

ببر و در این خط است و بیایم بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

ببر و در این خط است

باز که از این خط است و بیایم بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

در این خط است و بیایم بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

بفرماییم

در این خط است و بیایم بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

در این خط است و بیایم بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

بفرماییم در این باره که در کتب معتبره و در این روز و شب است و در این روز و شب است

1
نوروز در شهر کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار
که در آن روز در کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار

2
شهر کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار
که در آن روز در کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار

3
در شهر کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار
که در آن روز در کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار

4
در شهر کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار
که در آن روز در کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار

5
در شهر کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار
که در آن روز در کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار

6
در شهر کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار
که در آن روز در کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار

7
در شهر کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار
که در آن روز در کابل در روز چهارم ماه فروردین در روز اول بهار

30 ...

31 ...

32 ...

33 ...

34 ...

35 ...

36 ...

37 ...

1540 ve 1567 tarihli Andlaşmalarda adı geçen Ege adaları ve limanları

Sınır tespiti: 1573 yılından sonraki anlaşmalarda Ferhad Paşa ile Soranzo tarafından belirlenen sınırların aynen korunacağına dair bir kayıt bulunmaktadır. Osmanlı tarihçisi Hammer, bir dizi anlaşma faslına bunu da katmaktadır (*Histoire de l'Empire Ottoman*, c. 17 s. 117 n. 170. *Traité conclu entre Ferhad Pascha et Soranza relatif à la delimitation des frontières en 981 (1573)*). Kaynağı, Rycaut (cilt 2 s. 226] dur). Bu anlaşmanın nasıl meydana getirildiği de merak ve inceleme konusudur. Alıştığımız bir ferman değil, bir kadı hüccetidir. İskardin kadısı Hasan ve Saray (Sarajevo) kadısı Osman'ın isim ve mühürlerini taşıyan bu belge [Busta 2 fascicolo 8] Venedik Devlet Arşivi'ndedir. Belge için özel adların ve yer isimlerinin çokluğu, bir haritanın da gerekliliği karşısında yayını başka bir araştırmaya bırakmak gerekliliğini duydum. Sınır boylarının korunması için alman önlemler kadar, mahkeme kayıtlarının da nasıl düzenli tutulduğu ve gerektiğinde yurt dışı ilişkilerinde de yer aldığı anlaşılıyor. Sırf tantanalı ve süslü belgeler değil, fakat aynı zamanda gösterişten uzak belgeler de iki taraf ilişkilerinde yer almıştı.

Bu sınır düzenlemesi sağlam esaslar üzerinde yapıldığı için, sonraki andlaşmalara kondu. Ferhad Bey, Venedik temsilcisi Giacomo Soranzo adlı diplomatla yaptığı görüşmelerden sonra bir de defter hazırlatmıştı [şimdi Başbakanlık Arşivi, Tapu Tahrir n. 526 da]. Her iki devletin de arşivlerinde titizlikle saklanan bu belgeler uzun sayılacak bir süre için geçerli oldu. XVII. yüzyılda Dalmaçya'da görevli bulunan Venedikli temsilciler her vesile ile Ferhad Beyin adını andılar. Aynı yüzyılın başında verilen uzun bir sınır raporunda adı geçer²⁸. Bu yörelerde uzun bir süre kalan Ferhad Bey bir hayli hayrat bıraktı. Bu sınır düzenlemesini yaptıktan sonra terfi edip Budin kentine gitti ise de, kısa bir süre sonra idam edildi. Peçevi İbrahim akrabası olan bu zat için övücü sözler söyler (*Tarih* c. 1 s. 453-456. Yeni yayımı: B. S. Baykal, Ankara 1981, cilt 1, s. 318. Buranın önemli yerlerinden sayılan Banjaluka'daki camii için, *Encyclopaedia of Islam*, cilt 1, s. 1017-1018. Džmal Celic, *Ferhadija Banjaluka* Sarajevo 1968).

²⁸ İstanbul'daki Venedik balyosluğunda görevli bulunan Salvago adlı tercüman (dragomanno) tarafından 1626 yılında kaleme alınan sınır raporu, Venedik Devlet Arşivi'nde, Relazioni B. 66 dadır. Basılı metin: Grga Novak, *Commissiones et Relationes Venetae, 1621-1671*, Zagreb 1972, s. 19-37.

